

ТЕМА 5. ГРОШОВІ СИСТЕМИ

1. Сутність, призначення та структура грошової системи
2. Види грошових систем та їх еволюція
3. Створення і розвиток грошової системи України
4. Платіжні системи

Грошова система

форма організації грошового обороту в країні, яка склалася історично і закріплена законодавчо.



Кожна держава формує свою власну грошову систему, намагаючись надати їй повну незалежність та здатність протистояти зовнішнім впливам.

ЕЛЕМЕНТИ ГРОШОВИХ СИСТЕМ

- найменування грошової одиниці;
- масштаб цін;
- види та купюрність грошових знаків, які мають статус законного платіжного засобу;
- регламентація безготівкових грошових розрахунків;
- регламентація готівкового грошового обороту;
- регламентація режиму валютного курсу та операцій з валютними цінностями;
- державні органи, які здійснюють регулювання грошового обороту та контроль за дотриманням чинного законодавства.



Схема класифікації грошових систем



Біметалізм



грошова система, в якій роль загального еквівалента законодавчо закріплювалася за двома металами — золотом і сріблом;

монети з цих металів карбувалися та оберталися на рівних засадах, банкноти підлягали розміну на обидва ці метали.

ЗАКОН КОПЕРНИКА—ГРЕШЕМА



ГІРШІ ГРОШІ ВИТІСНЯЮТЬ З ОБІГУ КРАЩІ.

Той метал, який був за
законом недооціненим,
витіснявся з обігу
металом, вартість якого
за законом була
завищена.

РІЗНОВИДИ БІМЕТАЛІЗМУ

система паралельної валюти,

за якою співвідношення між золотими та срібними монетами встановлювалося на ринку стихійно, тобто відповідно до ринкової вартості золота та срібла.

система подвійної валюти,

за якої держава встановлювала у законодавчому порядку обов'язкове вартісне між металами, що оберталися на рівних за їх відкритого карбування

система «кульгаючої» валюти

за якою один з видів карбується у закритому порядку

Монометалізм



грошова система, за якої роль загального еквівалента виконує один метал: золото (золотий монометалізм) або срібло (срібний монометалізм), при цьому в обігу функціонують монети та знаки вартості, розмінні на грошовий метал.

ЗОЛОТИЙ МОНОМЕТАЛІЗМ

Золотомонетний стандарт, за якого:

- золото виконувало всі функції грошей;
- в обігу перебували золоті монети та банкноти, розмінні на них;
- відкрите карбування монет із фіксованим золотим вмістом;
- вільний рух золота та іноземної валюти між країнами.

Золотозливковий стандарт — це грошова система, за якої в обігу відсутні золоті монети та їх вільне карбування, обмін банкнот здійснюється лише на золоті зливки з певними обмеженнями.

Золотодевізний стандарт – грошова система, за якої відсутній обіг золотих монет та їх вільне карбування, а обмін банкнот здійснюється на іноземну валюту (девізи), яка обмінюється на золото.

Золотомонетний стандарт являв собою найбільш стабільну, саморегульовану грошову систему.

Системи паперово-кредитного обігу

являють собою грошові системи, за яких обіг обслуговують грошові знаки (паперові або металеві), що не мають внутрішньої вартості.

ЗА ПАПЕРОВОЇ СИСТЕМИ

грошового обігу емісія грошових які мають форму казначейських білетів, державним казначейством для покриття бюджетного дефіциту.

ЗА КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ

механізм емісії грошей базується на принципах кредитування, що створює передумови для забезпечення сталості грошей шляхом формування спеціального механізму регулювання пропозиції грошей відповідно до потреб обороту в засобах обігу.

ГРОШОВІ СИСТЕМИ ЗАЛЕЖНО ВІД СТУПЕНЯ
ВТРУЧАННЯ ДЕРЖАВИ В ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ
МОЖУТЬ БУТИ
РИНКОВИМИ ТА НЕРИНКОВИМИ

**Для ринкових
грошових
систем**

характерним є
переважання
економічних
методів та
інструментів
регулювання
грошового
обігу.



**Неринковим
грошовим системам** притаманне
переважання адміністративних
неринкових методів регулювання
грошового обігу, що проявляється
насамперед у штучному
розмежуванні його на готівкову та
безготівкову сфери.

За характером регулювання національної валютної системи грошові системи можуть бути *відкритими та закритими.*



Для відкритих грошових систем

характерним є мінімальне втручання держави у регулювання валютних відносин всередині країни, що виражається у дерегулюванні валютного ринку, повній конвертованості валюти, ринковому механізмі

Закриті грошові системи

характеризуються наявністю значної кількості валютних обмежень, що проявляється в адміністративному регулюванні валютного ринку, неконвертованості валюти, штучному формуванні валютного курсу та ін. Такі грошові системи характерні для країн із закритою економікою

Характерними рисами сучасних грошових систем є такі:

- 1) утрата зв'язку із золотом унаслідок витіснення його з внутрішнього та зовнішнього обороту;
- 2) випуск грошей в обіг не тільки для кредитування господарства, а й для кредитування держави;
- 3) широкий розвиток безготівкового обігу та зменшення готівкового;
- 4) хронічна інфляція;
- 5) державне регулювання грошового обігу;
- 6) відміна офіційного золотого вмісту банкнот, їх забезпечення та розміну на золото;
- 7) розвиток інтеграційних процесів у сфері грошово-кредитних відносин.



3. СТВОРЕННЯ І РОЗВИТОК ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ



Організаційно-правові засади створення грошової системи України були закладені в Законі України «Про банки і банківську діяльність», ухваленому Верховною Радою України 20 березня 1991 р.

10 січня 1992 р. були запроваджені українські купоно-карбованці багаторазового користування як доповнення до рублевої грошової маси. Тобто в обороті одночасно опинилися два види валюти — попередні рублі, емісія яких перейшла від союзного уряду до Російської Федерації, та купоно-карбованці, право емісії яких було закріплено за НБУ. Весь безготівковий оборот продовжував обслуговуватися виключно рублями.

Проте паралельний обіг рубля і купоно-карбованця не приніс Україні очікуваних позитивних наслідків.

Щоб послабити негативні наслідки паралельного обігу двох валют, Президент України указом «Про реформу грошової системи України» від 12 листопада 1992 р. запровадив купоно-карбованець у сферу безготівкового обороту і вилучив з нього рублеві гроші. Нові гроші були названі «український карбованець», дістали статус тимчасових національних грошей і стали єдиним на території України засобом платежу.



Уведенням у загальний оборот українського карбованця завершився *перший етап* формування національної грошової системи України.

На другому етапі Національний банк України відпрацьовував окремі елементи та організацію функціонування грошової системи. До основних напрямів розвитку грошової системи на цьому етапі можна віднести:

1. Розбудову власного емісійного механізму, який включає:

- створення Банкотно-монетного двору НБУ, що має повний цикл високоякісного виробництва паперових грошей та монети;
- розроблення дизайну, установлення номіналу, платіжних ознак, забезпечення системи захисту грошових знаків та монет;
- розроблення правил випуску в обіг, зберігання, інкасації, вилучення з обігу готівки, ведення касових операцій тощо.

2. Формування механізму регулювання НБУ пропозиції грошей, завданням якого є:

- відпрацювання механізму централізованого регулювання банківських резервів;
- запровадження механізму рефінансування комерційних банків;
- розвиток операцій на відкритому ринку.

3. Розроблення методики та методології грошово-кредитної політики НБУ, накопичення досвіду практичного застосування інструментів грошово-кредитної політики, розмежування сфер застосування фіскально-бюджетної та грошово-кредитної політики.

4. Розбудова національної платіжної системи, що охоплює:

- створення системи електронних платежів на міжбанківському рівні;
- розроблення методичних та інструктивних документів щодо організації безготівкових розрахунків на міжгосподарському рівні;
- розроблення методичних та організаційних засад створення електронної системи масових платежів.

5. Формування механізму валютного регулювання, який включає:

- розвиток інфраструктури валютного ринку і формування методичних та організаційних засад здійснення операцій на ньому;
- порядок регулювання валютного курсу;
- створення механізму формування та використання золото-валютних резервів;
- формування звітності щодо платіжного балансу країни, здійснення його аналізу та прогнозування.

6. Розроблення та випробування на практиці спеціальних заходів з подолання гіперінфляції та регулювання інфляції.

25 серпня 1996 р. Президент України підписав Указ «Про грошову реформу в Україні», згідно з яким з 2 по 16 вересня 1996 р. з обороту був вилучений український карбованець і введена постійна грошова одиниця — гривня та її сота частина — копійка.

Цим розпочався третій етап розбудови грошової системи України.

4. Платіжні системи

платіжні системи - є сукупністю законодавчо та нормативно визначених принципів здійснення платежів, платіжних інструментів, правил та процедур їх застосування для переказування грошей, а також інституційних структур, що його забезпечують.



Платіжні інструменти

це певні носії інформації — паперові та електронні, які слугують банкам та іншим інституційним структурам платіжної системи правовою та організаційною підставою для переказування грошей за банківськими рахунками та видачі готівки.

В Україні найбільш поширеними платіжними інструментами є:

- платіжні доручення;
- платіжні вимоги-доручення;
- платіжні вимоги;
- чеки;
- векселі;
- платіжні картки.



Платіжні картки як електронний інструмент мають істотні переваги перед традиційними системами.

Ці переваги зводяться до наступного:

1) на мікрорівні:

- зростає залучення грошей у банківський оборот, посилюється керованість сукупного грошового обороту, поліпшується забезпеченість економіки позичковим капіталом;
- знижується частка готівки в грошовій масі, скорочуються витрати на її виготовлення і підтримання обігу;
- розширюється електронізація банківської діяльності, усього грошового обороту, що сприяє зростанню попиту на комп'ютерну техніку, програмне забезпечення, системи зв'язку, висококваліфіковані кадри та дає поштовх до розвитку вітчизняного





2) на мікрорівні:

- знижуються ризики, пов'язані із втратою, крадіжкою, пошкодженням готівки;
- посилюється капіталізація доходів домогосподарств, оскільки на залишки коштів на карткових рахунках нараховуються проценти;
- підвищується фінансова та технологічна грамотність населення, особливо тієї її частини, яка має справу з банками;
- скорочуються витрати на інкасацію та конвертацію у юридичних осіб та домогосподарств;
- зростає якість обслуговування населення у сферах торгівлі та послуг, а також зростають обсяги реалізації та виробництва;
- посилюється диверсифікація банківського бізнесу та зростання його доходності;
- посилюється запровадження сучасних комп'ютерних технологій у банківську діяльність, що підвищує конкурентоспроможність вітчизняних банків, їх імідж та довіру з боку клієнтів.

У платіжній системі можна виділяти кілька рівнів:



- **рівень міжгосподарських розрахунків**, учасниками яких є господарські структури та домогосподарства.
Організаторами платежів на цьому рівні є комерційні банки або створені ними спеціалізовані платіжні інститути:

- **рівень міжбанківських розрахунків**, учасниками яких є комерційні банки, а організаторами платежів на цьому рівні є центральні банки та створені ними спеціалізовані платіжні структури;

- **локальний рівень**, на якому створюються локальні платіжні системи:
внутрішньобанківські
(розрахунки між структурами великих банків);
платежі в окремих сферах розрахунків чи в окремих галузях,
наприклад масові платежі населення, платіжі



- **міжнародний рівень**, на якому створюються системи, спроможні обслуговувати платежі між суб'єктами світових ринків, тобто резидентів різних країн.
У результаті цього на території кожної країни, у тому числі України, діють не тільки внутрішні платіжні системи, а й міжнародні.

Спасибо за внимание!



Якісні характеристики платіжної системи

це ті її риси, які відповідають основним вимогам, що ставляться до платіжної системи з боку суб'єктів грошового обороту та економіки в цілому.

Основними вимогами до платіжної системи є:

- ефективність;
- надійність;
- оперативність;
- економічність;
- зручність;
- безпечність.